

๑. ขนฺธวิภงฺค

๑. สุตตฺตฺนตฺตภาษณีย

[๑] ปญฺจกฺขนฺธา: รุปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญญานกฺขนฺโธ.

๑. รุปกฺขนฺธ

[๒] ตตฺถ กตฺโม รุปกฺขนฺโธ? ยงฺกิลฺลิจิ รุปํ อตีตํ นาคตฺตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ พุเร สนฺติเก วา, ตตฺถกฺษมํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา; อยํ วุจฺจติ รุปกฺขนฺโธ.

[๓] ตตฺถ กตฺมํ รุปํ อตีตํ? ยํ รุปํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺกตฺถงฺคตํ อฺปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ อตีตํเสนฺ สงฺคหิตํ, จตฺตารโ จ มหาภูตํ จตฺนฺนญฺจ มหาภูตํ อฺปาทายรูปํ; อิทํ วุจฺจติ รุปํ อตีตํ.

ตตฺถ กตฺมํ รุปํ อนาคตํ? ยํ รุปํ อชาตํ อกฺกตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตฺกฺกตํ อนฺุปฺปนฺนํ อสมฺุปฺปนฺนํ อนฺุญฺจิตํ อสมฺุญฺจิตํ อนาคตํ อนาคตํเสนฺ สงฺคหิตํ, จตฺตารโ จ มหาภูตํ จตฺนฺนญฺจ มหาภูตํ อฺปาทายรูปํ; อิทํ วุจฺจติ รุปํ อนาคตํ.

ตตฺถ กตฺมํ รุปํ ปจฺจุปฺปนฺนํ? ยํ รุปํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺกฺกตํ อฺปฺปนฺนํ สมฺุปฺปนฺนํ อฺญฺจิตํ สมฺุญฺจิตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนํเสนฺ สงฺคหิตํ, จตฺตารโ จ มหาภูตํ จตฺนฺนญฺจ มหาภูตํ อฺปาทายรูปํ; อิทํ วุจฺจติ รุปํ ปจฺจุปฺปนฺนํ.

[๔] ตตฺถ กตฺมํ รุปํ อชฺชตฺตํ? ยํ รุปํ เตสํ เตสํ สุตฺตํ อชฺชตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏิปฺุคฺคฺลิกํ อฺปาทินฺนํ, จตฺตารโ จ มหาภูตํ จตฺนฺนญฺจ มหาภูตํ อฺปาทายรูปํ; อิทํ วุจฺจติ รุปํ อชฺชตฺตํ.

ตตฺถ กตฺมํ รุปํ พหิทฺธา? ยํ รุปํ เตสํ เตสํ ปรสฺตฺตํ ปรปฺุคฺคฺลนํ อชฺชตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏิปฺุคฺคฺลิกํ อฺปาทินฺนํ, จตฺตารโ จ มหาภูตํ จตฺนฺนญฺจ มหาภูตํ อฺปาทายรูปํ; อิทํ วุจฺจติ รุปํ พหิทฺธา.

[๕] ตตฺถ กตฺมํ รุปํ โอฟาริกํ? จกฺขายตฺนํ ๕เปฯ โผฏฺจพฺพายตฺนํ; อิทํ วุจฺจติ รุปํ โอฟาริกํ.

ตตฺถ กตฺมํ รุปํ สุขุมํ? อิตฺถินฺทฺริยํ ๕เปฯ กพฺพิงฺกาโร¹ อหาโร; อิทํ วุจฺจติ รุปํ สุขุมํ.

[๖] ตตฺถ กตฺมํ รุปํ หีนํ? ยํ รุปํ เตสํ เตสํ สุตฺตํ อญฺญวาทํ อวญฺญวาทํ อหีพิตํ ปริภูตํ อจิตฺตีกตํ หีนํ หีนมตํ หีนสมมตํ อนิฏฺุจํ อกนฺตํ อมฺนาปํ, รุปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺจพฺพาท; อิทํ วุจฺจติ รุปํ หีนํ.

ตตฺถ กตฺมํ รุปํ ปณฺีตํ? ยํ รุปํ เตสํ เตสํ สุตฺตํ อญฺญวาทํ อวญฺญวาทํ อหีพิตํ อปริภูตํ จิตฺตีกตํ ปณฺีตํ ปณฺีตมตํ ปณฺีตสมมตํ อนิฏฺุจํ กนฺตํ มฺนาปํ, รุปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺจพฺพาท; อิทํ วุจฺจติ รุปํ ปณฺีตํ. ตํ ตํ วา ปน รุปํ อฺปาทายฺปาทาย รุปํ หีนํ ปณฺีตํ ทฺฐสพฺพ.

[๗] ตตฺถ กตฺมํ รุปํ พุเร? อิตฺถินฺทฺริยํ ๕เปฯ กพฺพิงฺกาโร อหาโร, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ

¹ อ. กพพิงกาโร

อดีต รูป อนาสนเน อนุปกฏเจ ทูเร อสนติเก; อิหิ วุจจติ รูปี ทูเร.

ตตถ กตมํ รูปี สนติเก? จกขายตํ ๖เปฯ โยจฺจพฺพายตํ, ยํ วา ปนญญมปิ อดีต รูปี อาสนเน อุกฏเจ อวิทฺทูเร สนติเก; อิหิ วุจจติ รูปี สนติเก. ตํ ตํ วา ปน รูปี อุกฏเจ อวิทฺทูเร สนติเก ทฺวฺจพฺพ.

๒. เวทนาภวนุช

[๙] ตตถ กตโม เวทนาภวนุช? ยา กาจิ เวทนา อตีตนาคตปจฺจูปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฟาริกา วา สฺขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา ทูเร สนติเก วา, ตเททฺชฺฌมํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา; อยํ วุจจติ เวทนาภวนุช.

[๑๐] ตตถ กตมา เวทนา อตีตา? ยา เวทนา อตีตา นิรุทฺธา วิคฺตา วิปริณฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อฺปฺปชฺชิตฺวา วิคฺตา อตีตา อตีตํเสน สงฺคหิตา, สฺขฺวา เวทนา ทฺกฺขฺวา เวทนา อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา; อยํ วุจจติ เวทนา อตีตา.

ตตถ กตมา เวทนา อนาคตา? ยา เวทนา อชาตา อภฺวตา อสญฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตุภฺวตา อฺนุปฺปนฺนา อสมฺปฺปนฺนา อญฺญจิตา อสมฺญจิตา อนาคตา อนาคตํเสน สงฺคหิตา, สฺขฺวา เวทนา ทฺกฺขฺวา เวทนา อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา; อยํ วุจจติ เวทนา อนาคตา.

ตตถ กตมา เวทนา ปจฺจูปฺปนฺนา? ยา เวทนา ชาตา ภฺวตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภฺวตา อฺปฺปนฺนา สมฺปฺปนฺนา อญฺญจิตา อสมฺญจิตา ปจฺจูปฺปนฺนา ปจฺจูปฺปนํเสน สงฺคหิตา, สฺขฺวา เวทนา ทฺกฺขฺวา เวทนา อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา; อยํ วุจจติ เวทนา ปจฺจูปฺปนฺนา.

[๑๐] ตตถ กตมา เวทนา อชฺฌตฺตา? ยา เวทนา เตสํ เตสํ สตฺตํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคฺลิกา อฺปาทีนฺนา, สฺขฺวา เวทนา ทฺกฺขฺวา เวทนา อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา; อยํ วุจจติ เวทนา อชฺฌตฺตา.

ตตถ กตมา เวทนา พหิทฺธา? ยา เวทนา เตสํ เตสํ ปฺรสฺตํ ปฺรปฺคฺคฺลนํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคฺลิกา อฺปาทีนฺนา, สฺขฺวา เวทนา ทฺกฺขฺวา เวทนา อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา; อยํ วุจจติ เวทนา พหิทฺธา.

[๑๑] ตตถ กตมา เวทนา โอฟาริกา สฺขุมา? อฺกฺสลา เวทนา โอฟาริกา, กฺสลาพฺยาทฺตา เวทนา สฺขุมา. กฺสลาทฺกฺสลา เวทนา โอฟาริกา, อพฺยาทฺตา เวทนา สฺขุมา. ทฺกฺขฺวา เวทนา โอฟาริกา, สฺขฺวา จ อทฺกฺขมฺสฺขฺวา จ เวทนา สฺขุมา. สฺขฺทฺกฺขฺวา เวทนา โอฟาริกา, อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา สฺขุมา. อสมฺปฺปนฺนสฺส เวทนา โอฟาริกา, สมฺปฺปนฺนสฺส เวทนา สฺขุมา. สาสฺวา เวทนา โอฟาริกา, อนาสฺวา เวทนา สฺขุมา. ตํ ตํ วา ปน เวทนี อฺปาทาเยปาทาย เวทนา โอฟาริกา สฺขุมา ทฺวฺจพฺพ.

[๑๒] ตตถ กตมา เวทนา หีนา ปณีตา? อฺกฺสลา เวทนา หีนา, กฺสลาพฺยาทฺตา เวทนา ปณีตา. กฺสลาทฺกฺสลา เวทนา หีนา, อพฺยาทฺตา เวทนา ปณีตา. ทฺกฺขฺวา เวทนา หีนา, สฺขฺวา จ อทฺกฺขมฺสฺขฺวา จ เวทนา ปณีตา. สฺขฺทฺกฺขฺวา เวทนา หีนา, อทฺกฺขมฺสฺขฺวา เวทนา ปณีตา. อสมฺปฺปนฺนสฺส เวทนา หีนา, สมฺปฺปนฺนสฺส เวทนา ปณีตา. สาสฺวา เวทนา หีนา, อนาสฺวา

เวทนา ปณีนตา. ตํ ตํ วา ปน เวทนี อุปาทายูปาทาย เวทนา หนีนา ปณีนตา ทฎจพพา.

[๑๓] ตตถ กตมา เวทนา ทูเร? อกุสลา เวทนา กุสลาพยากตาหิ เวทนาหิ ทูเร, กุสลาพยากตา เวทนา อกุสลาย เวทนาย ทูเร, กุสลา เวทนา อกุสลาพยากตาหิ เวทนาหิ ทูเร, อกุสลาพยากตา เวทนา กุสลาย เวทนาย ทูเร, อพยากตา เวทนา กุสลากุสลาหิ เวทนาหิ ทูเร, กุสลากุสลา เวทนา อพยากตาย เวทนาย ทูเร. ทุกฺขา เวทนา สฺชาย จ อทุกฺขมสฺชาย จ เวทนาหิ ทูเร, สฺชยา จ อทุกฺขมสฺชยา จ เวทนา ทุกฺขาย เวทนาย ทูเร, สฺชยา เวทนา ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสฺชาย จ เวทนาหิ ทูเร, ทุกฺขา จ อทุกฺขมสฺชยา จ เวทนา สฺชาย เวทนาย ทูเร, อทุกฺขมสฺชยา เวทนา สฺชทุกฺขาหิ เวทนาหิ ทูเร, สฺชทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสฺชาย เวทนาย ทูเร. อสมาปฺนฺนสฺส เวทนา สมาปฺนฺนสฺส เวทนาย ทูเร, สมาปฺนฺนสฺส เวทนา อสมาปฺนฺนสฺส เวทนาย ทูเร. สาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย ทูเร, อนาสวา เวทนา สาสวาย เวทนาย ทูเร; อຍံ วุจฺจติ เวทนา ทูเร.

ตตถ กตมา เวทนา สฺนฺติเก? อกุสลา เวทนา อกุสลาย เวทนาย สฺนฺติเก, กุสลา เวทนา กุสลาย เวทนาย สฺนฺติเก, อพยากตา เวทนา อพยากตาย เวทนาย สฺนฺติเก. ทุกฺขา เวทนา ทุกฺขาย เวทนาย สฺนฺติเก, สฺชยา เวทนา สฺชาย เวทนาย สฺนฺติเก, อทุกฺขมสฺชยา เวทนา อทุกฺขมสฺชาย เวทนาย สฺนฺติเก. อสมาปฺนฺนสฺส เวทนา อสมาปฺนฺนสฺส เวทนาย สฺนฺติเก, สมาปฺนฺนสฺส เวทนา สมาปฺนฺนสฺส เวทนาย สฺนฺติเก. สาสวา เวทนา สาสวาย เวทนาย สฺนฺติเก, อนาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย สฺนฺติเก. อຍံ วุจฺจติ เวทนา สฺนฺติเก. ตํ ตํ วา ปน เวทนี อุปาทายูปาทาย เวทนา ทูเร สฺนฺติเก ทฎจพพา.

๓. สลฺยวาทกฺขนฺธ

[๑๔] ตตถ กตโม สลฺยวาทกฺขนฺธโ? ยยา กาลิ สลฺยวาท อตีตนาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตตาวา พหิทฺธา วา โอฟาริกา วา สฺชฺชมา วา หนีนา วา ปณีนตา วา ยยา ทูเร สฺนฺติเก วา, ตเททชฺฌมฺ อภิสลฺยวาทิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา; อຍံ วุจฺจติ สลฺยวาทกฺขนฺธโ.

[๑๕] ตตถ กตมา สลฺยวาท อตีตา? ยยา สลฺยวาท อตีตา นิรุทฺธา วิคตา วิปริณตวา อตถงฺคตา อพภตถงฺคตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตา อตีตา อตีตํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท โสิตสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท ฆานสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท ชิวหาสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท กายสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท มโนสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท; อຍံ วุจฺจติ สลฺยวาท อตีตา.

ตตถ กตมา สลฺยวาท อนาคตา? ยยา สลฺยวาท อชาตา อภฺฐตา อสฺยชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตุภฺฐตา อนุปฺปนฺนา อสมฺปฺปนฺนา อนฺนุจฺจิตา อสมฺนุจฺจิตา อนาคตา อนาคตํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท โสิตสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท ฆานสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท ชิวหาสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท กายสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท มโนสมฺผลสฺสชา สลฺยวาท; อຍံ วุจฺจติ สลฺยวาท อนาคตา.

ตตถ กตมา สลฺยวาท ปจฺจุปฺปนฺนา? ยยา สลฺยวาท ชาตา ภฺฐตา สลฺยชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภฺฐตา อุปฺปนฺนา สมฺปฺปนฺนา อฺนุจฺจิตา สมฺนุจฺจิตา ปจฺจุปฺปนฺนา ปจฺจุปฺปนฺนํเสน

ฆานสมฺผลฺสฺสา เจตนา ชิวหาสมฺผลฺสฺสา เจตนา กายสมฺผลฺสฺสา เจตนา มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา; อิมะ วุจฺจนฺติ สงฺขารā อชฺฌตฺตา.

ตตฺถ กตฺเม สงฺขารā พหิทฺธา? เย สงฺขารā เตสฺ เตสฺ ปฺรเสตฺตานํ ปฺรปฺกฺคฺคฺลāนํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฎิปฺกฺคฺคฺลิกา อฺปาทินฺนา, จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา โสิตสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฆานสมฺผลฺสฺสา เจตนา ชิวหาสมฺผลฺสฺสา เจตนา กายสมฺผลฺสฺสา เจตนา มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา; อิมะ วุจฺจนฺติ สงฺขารā พหิทฺธา.

[๒๓] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารā โอฟาริกา สฺขุมา? อกฺุสลา สงฺขารā โอฟาริกา, กุสลาพฺยากตา สงฺขารā สฺขุมา. กุสลากุสลา สงฺขารā โอฟาริกา, อพฺยากตา สงฺขารā สฺขุมา. ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā โอฟาริกา, สฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā สฺขุมา. สฺขทฺกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā โอฟาริกา, อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā สฺขุมา. อสมāปฺนฺนสฺส สงฺขารā โอฟาริกา, สมāปฺนฺนสฺสสงฺขารā สฺขุมา. สาสวā สงฺขารā โอฟาริกา, อนาสวā สงฺขารā สฺขุมา. เต เต วา ปนฺ สงฺขารē อฺปาทายฺปาทาย สงฺขารā โอฟาริกา สฺขุมา ทฺวฺจพฺพา.

[๒๔] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารā หีนา ปณฺีตā? อกฺุสลา สงฺขารā หีนา, กุสลาพฺยากตา สงฺขารā ปณฺีตā. กุสลากุสลา สงฺขารā หีนา, อพฺยากตา สงฺขารā ปณฺีตā. ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā หีนา, สฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā ปณฺีตā. สฺขทฺกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā หีนา, อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā ปณฺีตā. อสมāปฺนฺนสฺส สงฺขารā หีนา, สมāปฺนฺนสฺส สงฺขารā ปณฺีตā. สาสวā สงฺขารā หีนา, อนาสวā สงฺขารā ปณฺีตā. เต เต วา ปนฺ สงฺขารē อฺปาทายฺปาทาย สงฺขารā หีนา ปณฺีตā ทฺวฺจพฺพา.

[๒๕] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารā ทฺวเร? อกฺุสลา สงฺขารā กุสลาพฺยากเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, กุสลาพฺยากตา สงฺขารā อกฺุสเลหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, กุสลา สงฺขารā อกฺุสลาพฺยากเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, อกฺุสลาพฺยากตา สงฺขารā กุสเลหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, อพฺยากตา สงฺขารā กุสลากุสเลหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, กุสลากุสลา สงฺขารā อพฺยากเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร. ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā สฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, สฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā ทุกฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, ทุกฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารā สฺขทฺกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, สฺขทฺกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารā อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร. อสมāปฺนฺนสฺส สงฺขารā สมāปฺนฺนสฺส สงฺขารēหิ ทฺวเร, สมāปฺนฺนสฺส สงฺขารā อสมāปฺนฺนสฺส สงฺขารēหิ ทฺวเร. สาสวā สงฺขารā อนาสเวหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร, อนาสวā สงฺขารā สาสเวหิ สงฺขารēหิ ทฺวเร. อิมะ วุจฺจนฺติ สงฺขารā ทฺวเร.

ตตฺถ กตฺเม สงฺขารā สฺนฺติเก? อกฺุสลา สงฺขารā อกฺุสลāนํ สงฺขารāนํ สฺนฺติเก, กุสลา

สงขารธา กุสลานํ สงขารานํ สนฺติเก, อพฺยากตา สงขารธา อพฺยากตานํ สงขารานํ สนฺติเก. ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงขารธา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงขารานํ สนฺติเก, สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงขารธา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงขารานํ สนฺติเก, อทุกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงขารธา อทุกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงขารานํ สนฺติเก. อสมฺปาปนฺนสฺส สงขารธา อสมฺปาปนฺนสฺส สงขารานํ สนฺติเก, สมฺปาปนฺนสฺส สงขารธา สมฺปาปนฺนสฺส สงขารานํ สนฺติเก. สาสฺวา สงขารธา สาสฺวานํ สงขารานํ สนฺติเก, อนาสฺวา สงขารธา อนาสฺวานํ สงขารานํ สนฺติเก. อิมํ วุจฺจติ สงขารธา สนฺติเก. เต เต วา ปน สงฺขารธํ อฺปาทาเยปฺปาทาย สงขารธา ทฺวเร สนฺติเก ทฺวเรทฺวา.

๕. วิญญาณกฺขนฺธ

[๒๖] ตตฺถ กตฺโม วิญญาณกฺขนฺธโ? ยงฺกิลฺลิจิ วิญญาณํ อตีตํ นาคตฺตปจฺจบุปฺปนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สฺขุมํ วา หนีวํ วา ปณฺตีวํ ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, ตตฺถกฺขนฺธํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา; อยํ วุจฺจติ วิญญาณกฺขนฺธโ.

[๒๗] ตตฺถ กตฺมํ วิญญาณํ อตีตํ? ยํ วิญญาณํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตํ อฺปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ อตีตํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขุวิญญาณํ โสตฺวิญญาณํ ฆานวิญญาณํ ชิวฺหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ มโนวิญญาณํ; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ อตีตํ.

ตตฺถ กตฺมํ วิญญาณํ อนาคตํ? ยํ วิญญาณํ อชาตํ อญฺุตํ อสญฺชาตํ อนินฺพุตฺตํ อนนินฺพุตฺตํ อปาตฺตญฺุตํ อนฺุปฺปนํ อสมฺบุปฺปนํ อนฺุญฺจิตํ อสมฺมุญฺจิตํ อนาคตํ อนาคตํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขุวิญญาณํ โสตฺวิญญาณํ ฆานวิญญาณํ ชิวฺหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ มโนวิญญาณํ; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ อนาคตํ.

ตตฺถ กตฺมํ วิญญาณํ ปจฺจบุปฺปนํ? ยํ วิญญาณํ ชาตํ ญฺุตํ สญฺชาตํ นินฺพุตฺตํ อภินินฺพุตฺตํ ปาตฺตญฺุตํ อฺปฺปบุปฺปนํ สมฺบุปฺปนํ อฺุญฺจิตํ สมฺมุญฺจิตํ ปจฺจบุปฺปนํ ปจฺจบุปฺปนํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขุวิญญาณํ โสตฺวิญญาณํ ฆานวิญญาณํ ชิวฺหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ มโนวิญญาณํ; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ ปจฺจบุปฺปนํ.

[๒๘] ตตฺถ กตฺมํ วิญญาณํ อชฺชตฺตํ? ยํ วิญญาณํ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺชตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกํ ปาฏิปฺุคฺคฺลิกํ อฺปฺปาทินํ, จกฺขุวิญญาณํ โสตฺวิญญาณํ ฆานวิญญาณํ ชิวฺหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ มโนวิญญาณํ; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ อชฺชตฺตํ.

ตตฺถ กตฺมํ วิญญาณํ พหิทฺธา? ยํ วิญญาณํ เตสํ เตสํ ปฺรสฺตฺตานํ ปฺรบุคฺคฺลานํ อชฺชตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกํ ปาฏิปฺุคฺคฺลิกํ อฺปฺปาทินํ, จกฺขุวิญญาณํ ๗เปฯ มโนวิญญาณํ; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ พหิทฺธา.

[๒๙] ตตฺถ กตฺมํ วิญญาณํ โอฟาริกํ สฺขุมํ? อกฺุสฺลํ วิญญาณํ โอฟาริกํ, กุสลฺลาพฺยากตา วิญญาณา สฺขุมา. กุสลฺลากุสลฺลา วิญญาณา โอฟาริกา, อพฺยากตํ วิญญาณํ สฺขุมํ. ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ โอฟาริกํ, สฺขาย จ อทุกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา สฺขุมา. สฺขทุกฺขาหิ เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา โอฟาริกา,

อทุกขมสุขชาย เวทนาย สมปยุตต์ วิญญาณํ สุขุมํ. อสมปนนสฺส วิญญาณํ โอฟาริกํ, สมาปนนสฺส วิญญาณํ สุขุมํ. สาสวํ วิญญาณํ โอฟาริกํ, อนาสวํ วิญญาณํ สุขุมํ. ตํ ตํ วา ปน วิญญาณํ อูปาทายูปาทาย วิญญาณํ โอฟาริกํ สุขุมํ ทฏฺฐพฺพํ.

[๓๐] ตตฺถ กตมํ วิญญาณํ Һินํ ปณฺฑิตํ? อกฺขลํ วิญญาณํ Һินํ, กุสลลาพฺยากตา วิญญาณา ปณฺฑิตา. กุสลากุสลา วิญญาณา Һินา, อพฺยากตํ วิญญาณํ ปณฺฑิตํ. ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ Һินํ, สุขาย ๑ อทุกขมสุขชาย ๑ เวทนาหิ สมปยุตฺตา วิญญาณา ปณฺฑิตา. สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมปยุตฺตา วิญญาณา Һินา, อทุกขมสุขชาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ ปณฺฑิตํ. อสมปนนสฺส วิญญาณํ Һินํ, สมาปนนสฺส วิญญาณํ ปณฺฑิตํ. สาสวํ วิญญาณํ Һินํ, อนาสวํ วิญญาณํ ปณฺฑิตํ. ตํ ตํ วา ปน วิญญาณํ อูปาทายูปาทาย วิญญาณํ Һินํ ปณฺฑิตํ ทฏฺฐพฺพํ.

[๓๑] ตตฺถ กตมํ วิญญาณํ ทูเร? อกฺขลํ วิญญาณํ กุสลลาพฺยากเตหิ วิญญาณเณหิ ทูเร, กุสลลาพฺยากตา วิญญาณา อกฺขลา วิญญาณา ทูเร, กุสลํ วิญญาณํ อกฺขลาพฺยากเตหิ วิญญาณเณหิ ทูเร, อกฺขลาพฺยากตา วิญญาณา กุสลา วิญญาณา ทูเร, อพฺยากตํ วิญญาณํ กุสลากุสเลหิ วิญญาณเณหิ ทูเร, กุสลากุสลา วิญญาณา อพฺยากตา วิญญาณา ทูเร. ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขาย ๑ อทุกขมสุขชาย ๑ เวทนาหิ สมปยุตฺเตหิ วิญญาณเณหิ ทูเร, สุขาย ๑ อทุกขมสุขชาย ๑ เวทนาหิ สมปยุตฺตา วิญญาณา ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุตฺตา วิญญาณา ทูเร, สุขาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ ทุกฺขาย ๑ อทุกขมสุขชาย ๑ เวทนาหิ สมปยุตฺเตหิ วิญญาณเณหิ ทูเร, ทุกฺขาย ๑ อทุกขมสุขชาย ๑ เวทนาหิ สมปยุตฺตา วิญญาณา สุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา วิญญาณา ทูเร, อทุกขมสุขชาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมปยุตฺเตหิ วิญญาณเณหิ ทูเร, สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมปยุตฺตา วิญญาณา อทุกขมสุขชาย เวทนาย สมปยุตฺตา วิญญาณา ทูเร. อสมปนนสฺส วิญญาณํ สมาปนนสฺส วิญญาณา ทูเร, สมาปนนสฺส วิญญาณํ อสมปนนสฺส วิญญาณา ทูเร. สาสวํ วิญญาณํ อนาสวา วิญญาณา ทูเร, อนาสวํ วิญญาณํ สาสวา วิญญาณา ทูเร; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ ทูเร.

ตตฺถ กตมํ วิญญาณํ สนฺติเก? อกฺขลํ วิญญาณํ อกฺขลสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก, กุสลํ วิญญาณํ กุสลสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก, อพฺยากตํ วิญญาณํ อพฺยากตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก. ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุตฺตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก, สุขาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขาย เวทนาย สมปยุตฺตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก, อทุกขมสุขชาย เวทนาย สมปยุตฺตํ วิญญาณํ อทุกขมสุขชาย เวทนาย สมปยุตฺตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก. อสมปนนสฺส วิญญาณํ อสมปนนสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก, สมาปนนสฺส วิญญาณํ สมาปนนสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก. สาสวํ วิญญาณํ สาสวสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก, อนาสวํ วิญญาณํ อนาสวสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ สนฺติเก. ตํ ตํ วา ปน วิญญาณํ อูปาทายูปาทาย วิญญาณํ ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพํ.

สุตฺตฺตฺนตฺตภาชเณยํ.

๑. ชั้นวิภังค์²

๑. สุตตันตภาษณีย์

[๑] **ชั้นวิภังค์**³ ๕ คือ

๑. รูปชั้นวิภังค์ (กองรูป)
๒. เวทนาชั้นวิภังค์ (กองเวทนา)
๓. สัญญาชั้นวิภังค์ (กองสัญญา)
๔. สังขารชั้นวิภังค์ (กองสังขาร)
๕. วิญญาณชั้นวิภังค์ (กองวิญญาณ)

๑. รูปชั้นวิภังค์

[๒] บรรดาชั้นวิภังค์ ๕ นั้น **รูปชั้นวิภังค์** เป็นไฉน

รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ รูปที่เป็นอดีต รูปที่เป็นอนาคต รูปที่เป็นปัจจุบัน รูปที่เป็นภายในตน รูปที่เป็นภายนอกตน รูปหยาบ รูปละเอียด รูปชั้นต่ำ รูปชั้น ประณีต รูปไกล หรือรูปใกล้ ประมวลย่อเข้า เป็นกองเดียวกัน นี้เรียกว่า รูปชั้นวิภังค์

[๓] ในรูปชั้นวิภังค์นั้น **รูปที่เป็นอดีต** เป็นไฉน

รูปใดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศจากไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับแล้ว ถึงความดับสิ้นแล้ว ที่เกิดขึ้นปราศจากไปแล้ว ที่เป็นอดีต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอดีต ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัย มหาภูตรูป ๔ (อุปาทयरูป) นี้เรียกว่า รูปที่เป็นอดีต

รูปที่เป็นอนาคต เป็นไฉน

รูปใดยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นอนาคต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอนาคต ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัย มหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่า รูปที่เป็นอนาคต

รูปที่เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

รูปใดเกิดอยู่ เป็นอยู่ เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้งขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นปัจจุบัน สงเคราะห์เข้ากับส่วนปัจจุบัน ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่า รูปที่เป็นปัจจุบัน

[๔] **รูปที่เป็นภายในตน** เป็นไฉน

รูปใดของสัตว์นั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบ ด้วยตัณหาและทิฏฐียึดถือ⁴ ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ และ รูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่า รูปที่เป็นภายในตน

รูปที่เป็นภายนอกตน เป็นไฉน

รูปใดของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐียึดถือ⁴ ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่า รูปที่เป็นภายนอกตน

² พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๓๕

³ สุวามิถิ ราสิโต อธิปไตย ชั้นวิภังค์ในที่นี้ท่านหมายถึงกอง เช่น กองรูป ฯลฯ (อภิ.อ. (บาลี) ๑/๒-๓)

⁴ ตัณหาและทิฏฐิที่เกิดพร้อมกับการกระทำที่ยึดติดโดยความเป็นอารมณ์ (อภิ.สง.อ. (บาลี) ๔/๙๐)

[๕] **รูปหยาบ** เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โณฏฐัพพายตนะ นี้เรียกว่า รูปหยาบ

รูปละเอียด เป็นไฉน

อิตถินทรียฺ ฯลฯ กวพิงการาหาร⁵ นี้เรียกว่า รูปละเอียด

[๖] **รูปชั้นต่ำ** เป็นไฉน

รูปใดของสัตว์นั้น ๆ ที่ไม่น่าดูหมิ่น น่าเหยียดหยาม น่าเกลียด น่าตำหนิ ไม่น่ายกย่อง เป็นชั้นต่ำ รู้กันว่าเป็นชั้นต่ำ สมมติกันว่าเป็นชั้นต่ำ ไม่น่าปรารถนา ไม่น่ารัก ไม่น่าชอบใจ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และ โณฏฐัพพะ นี้เรียกว่า รูปชั้นต่ำ

รูปชั้นประณีต เป็นไฉน

รูปใดของสัตว์นั้น ๆ ที่ไม่น่าดูหมิ่น ไม่น่าเหยียดหยาม ไม่น่าเกลียด ไม่น่าตำหนิ น่ายกย่อง เป็นชั้นประณีต รู้กันว่าเป็นชั้นประณีต สมมติกันว่าเป็นชั้น ประณีต น่าปรารถนา น่ารัก น่าชอบใจ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และโณฏฐัพพะ นี้เรียกว่า รูปชั้นประณีต

พึงทราบรูปชั้นต่ำ รูปชั้นประณีต โดยอาศัยเทียบเคียงรูปนั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

[๗] **รูปไกล** เป็นไฉน

อิตถินทรียฺ ฯลฯ กวพิงการาหาร หรือรูปแม่อื่น มีอยู่ในที่ไม่ใกล้ ในที่ไม่ใกล้ชิด ในที่ไกล ในที่ไม่ใกล้ นี้เรียกว่า รูปไกล⁶

รูปใกล้ เป็นไฉน

จักขายตนะ ฯลฯ โณฏฐัพพายตนะ หรือรูปแม่อื่น มีอยู่ในที่ใกล้ ในที่ใกล้ชิด ในที่ไม่ไกล ในที่ใกล้ นี้เรียกว่า รูปใกล้⁷

พึงทราบรูปไกล รูปใกล้ โดยอาศัยเทียบเคียงรูปนั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

๒. เวทนาขันธ

[๘] บรรดาขันธ ๕ นั้น **เวทนาขันธ** เป็นไฉน

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง⁸ คือ เวทนาที่เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เวทนาที่เป็นปัจจุบัน เวทนาที่เป็นภายในตน เวทนาที่เป็นภายนอกตน เวทนาหยาบ เวทนาละเอียด เวทนาชั้นต่ำ เวทนาชั้นประณีต เวทนาไกล หรือเวทนาใกล้ ประมวลย่อเข้า เป็นกองเดียวกัน นี้เรียกว่า เวทนาขันธ

[๙] ในเวทนาขันธนั้น **เวทนาที่เป็นอดีต** เป็นไฉน

เวทนาใดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศจากไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับแล้ว ถึงความดับสิ้นแล้ว ที่เกิดขึ้นปราศจากไปแล้ว ที่เป็นอดีต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอดีต ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา นี้เรียกว่า เวทนาที่เป็นอดีต

⁵ อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๖๔๕/๒๐๕

⁶ **รูปไกล** หมายถึงสุขุมรูป รูปละเอียด (อภ.วิ.อ. (บาลี) ๗/๑๓)

⁷ **รูปใกล้** หมายถึงโอฬาริกรูป รูปหยาบ (อภ.วิ.อ. (บาลี) ๗/๑๓)

⁸ **เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง** หมายถึงเวทนาขันธที่เป็นไปในภูมิ ๔ คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ และโลกุตตรภูมิ (อภ.วิ.อ. (บาลี) ๘/๑๔)

เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นไฉน

เวทนาใดยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นอนาคต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอนาคต ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และ อทุกขมสุขเวทนา นี้เรียกว่า เวทนาที่เป็นอนาคต

เวทนาที่เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

เวทนาใดเกิดอยู่ เป็นอยู่ เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้งขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นปัจจุบัน สงเคราะห์เข้ากับส่วนปัจจุบัน ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา นี้เรียกว่า เวทนาที่เป็นปัจจุบัน

[๑๐] เวทนาที่เป็นภายในตน เป็นไฉน

เวทนาใดของสัตว์นั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคลที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิวฏฐียึดถือ ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา นี้เรียกว่า เวทนาที่เป็นภายในตน

เวทนาที่เป็นภายนอกตน เป็นไฉน

เวทนาใดของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคลที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิวฏฐียึดถือ ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา นี้เรียกว่า เวทนาที่เป็นภายนอกตน

[๑๑] เวทนาหยาบ เวทนาละเอียด เป็นไฉน

เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาหยาบ เวทนาที่เป็นกุศลและอัพยาगतเป็น เวทนาละเอียด เวทนาที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นเวทนาหยาบ เวทนาที่เป็นอัพยาगतเป็นเวทนาละเอียด ทุกขเวทนาเป็นเวทนาหยาบ สุขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนา เป็นเวทนาละเอียด สุขเวทนาและทุกขเวทนาเป็นเวทนาหยาบ อทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาละเอียด เวทนาของผู้ไม่เข้าสมบัติเป็นเวทนาหยาบ เวทนาของผู้เข้า สมบัติเป็นเวทนาละเอียด เวทนาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาหยาบ เวทนาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาละเอียด

พึงทราบเวทนาหยาบ เวทนาละเอียด โดยอาศัยเทียบเคียงเวทนานั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

[๑๒] เวทนาชั้นต่ำ เวทนาชั้นประณีต เป็นไฉน

เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาชั้นต่ำ เวทนาที่เป็นกุศลและอัพยาगतเป็นเวทนา ชั้นประณีต เวทนาที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นเวทนาชั้นต่ำ เวทนาที่เป็นอัพยาगतเป็นเวทนาชั้นประณีต ทุกขเวทนาเป็นเวทนาชั้นต่ำ สุขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาชั้นประณีต สุขเวทนาและทุกขเวทนาเป็นเวทนาชั้นต่ำ อทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาชั้นประณีต เวทนาของผู้ไม่เข้าสมบัติเป็นเวทนาชั้นต่ำ เวทนาของผู้เข้าสมบัติเป็นเวทนาชั้นประณีต เวทนาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาชั้นต่ำ เวทนาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาชั้นประณีต

พึงทราบเวทนาชั้นต่ำ เวทนาชั้นประณีต โดยอาศัยเทียบเคียงเวทนานั้น ๆ เป็น ชั้น ๆ ไป

[๑๓] เวทนาไกล เป็นไฉน

เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นกุศลและอัพยาगत เวทนาที่เป็นกุศลและอัพยาगतเป็นเวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นอกุศล เวทนาที่เป็นกุศลเป็น เวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นอกุศล และอัพยาगत เวทนาที่เป็นอกุศลและอัพยาगत เป็นเวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นกุศล เวทนาที่เป็นอัพยาगतเป็นเวทนาไกลจาก เวทนาที่เป็นกุศลและอกุศล เวทนาที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นเวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นอัพยาगत ทุกขเวทนาเป็นเวทนาไกลจากสุขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนา สุขเวทนาและ

อทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาไกลจากทุกขเวทนา สุขเวทนาเป็นเวทนาไกลจากทุกขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนา ทุกขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาไกลจากสุขเวทนา อทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาไกลจากสุขเวทนาและทุกขเวทนา สุขเวทนาและทุกขเวทนาเป็นเวทนาไกลจากอทุกขมสุขเวทนา เวทนาของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นเวทนาไกลจากเวทนาของผู้เข้าสมาบัติ เวทนาของผู้เข้าสมาบัติเป็น เวทนาไกลจากเวทนาของผู้ไม่เข้าสมาบัติ เวทนาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาไกลจากเวทนาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เวทนาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็น เวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ นี้เรียกว่า เวทนาไกล

เวทนาใกล้ เป็นไฉน

เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาที่เป็นอกุศล เวทนาที่เป็นกุศลเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาที่เป็นกุศล เวทนาที่เป็นอัพยากถุตเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาที่เป็นอัพยากถุต ทุกขเวทนาเป็นเวทนาใกล้กับทุกขเวทนา สุขเวทนาเป็นเวทนาใกล้กับสุขเวทนา อทุกขมสุขเวทนาเป็นเวทนาใกล้กับอทุกขมสุขเวทนา เวทนาของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาของผู้ไม่เข้าสมาบัติ เวทนาของผู้เข้าสมาบัติเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาของผู้เข้าสมาบัติ เวทนาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เวทนาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ นี้เรียกว่า เวทนาใกล้

พึงทราบเวทนาไกล เวทนาใกล้ โดยอาศัยเทียบเคียงเวทนานั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

๓. สัญญาขันธ

[๑๔] บรรดาขันธ ๕ นั้น **สัญญาขันธ** เป็นไฉน

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง^๑ คือ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็นอนาคต สัญญาที่เป็นปัจจุบัน สัญญาที่เป็นภายในตน สัญญาที่เป็นภายนอกตน สัญญา หยาบ สัญญาละเอียด สัญญาขั้นต่ำ สัญญาขั้นประณีต สัญญาไกล หรือสัญญา ใกล้ ประมวลย่อเข้าเป็นกองเดียวกัน นี้เรียกว่า สัญญาขันธ

[๑๕] ในสัญญาขันธนั้น **สัญญาที่เป็นอดีต** เป็นไฉน

สัญญาใดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศจากไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับ แล้ว ถึงความดับสิ้นแล้ว ที่เกิดขึ้นปราศจากไปแล้ว ที่เป็นอดีต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอดีต ได้แก่ สัญญาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส สัญญาที่เกิดแต่โสตสัมผัส สัญญาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส สัญญาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส สัญญาที่เกิดแต่กายสัมผัส สัญญา ที่เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า สัญญาที่เป็นอดีต

สัญญาที่เป็นอนาคต เป็นไฉน

สัญญาใดยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นอนาคต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอนาคต ได้แก่ สัญญาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญาที่เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า สัญญาที่เป็นอนาคต

สัญญาที่เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

สัญญาใดเกิดอยู่ เป็นอยู่ เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้งขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นปัจจุบัน สงเคราะห์เข้ากับส่วนปัจจุบัน ได้แก่ สัญญาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญาที่เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า สัญญาที่เป็นปัจจุบัน

^๑ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายถึงสัญญาขันธที่เป็นไปในภูมิ ๔ คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ และโลกุตตรภูมิ (อภิ.วิ.อ. (บาลี) ๑๔/๒๐)

[๑๖] **สัญญาที่เป็นภายในตน** เป็นไฉน

สัญญาใดของสัตว์นั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตณหาและทิวฐียึดถือ ได้แก่ สัญญาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญาที่เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า สัญญาที่เป็นภายในตน

สัญญาที่เป็นภายนอกตน เป็นไฉน

สัญญาใดของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตณหาและทิวฐียึดถือ ได้แก่ สัญญา ที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญาที่เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า สัญญาที่เป็นภายนอกตน

[๑๗] **สัญญาหยาบ สัญญาละเอียด** เป็นไฉน

สัญญาที่เกิดแต่ปฏิขสัมผัส¹⁰ (คือสัมผัสที่เกิดทางปัญญาวาร) เป็นสัญญาหยาบ สัญญาที่เกิดแต่อิริยสัมผัส (คือสัมผัสที่เกิดทางมนโหวาร) เป็นสัญญาละเอียด สัญญาที่เป็นอกุศลเป็นสัญญาหยาบ สัญญาที่เป็นกุศลและอัพยาगतเป็นสัญญาละเอียด สัญญาที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นสัญญาหยาบ สัญญาที่เป็นอัพยาगतเป็น สัญญาละเอียด สัญญาที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนาเป็นสัญญาหยาบ สัญญาที่สัมปยุต ด้วยสุขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนาเป็นสัญญาละเอียด สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาและทุกขเวทนาเป็นสัญญาหยาบ สัญญาที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนาเป็น สัญญาละเอียด สัญญาของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นสัญญาหยาบ สัญญาของผู้เข้าสมาบัติเป็นสัญญาละเอียด สัญญาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสัญญาหยาบ สัญญาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสัญญาละเอียด

พึงทราบสัญญาหยาบ สัญญาละเอียด โดยอาศัยเทียบเคียงสัญญานั้น ๆ เป็น ชั้น ๆ ไป

[๑๘] **สัญญาชั้นต่ำ สัญญาชั้นประณีต** เป็นไฉน

สัญญาที่เป็นอกุศลเป็นสัญญาชั้นต่ำ สัญญาที่เป็นกุศลและอัพยาगतเป็นสัญญาชั้นประณีต สัญญาที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นสัญญาชั้นต่ำ สัญญาที่เป็น อัพยาगतเป็นสัญญาชั้นประณีต สัญญาที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนาเป็นสัญญาชั้นต่ำ สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนาเป็นสัญญาชั้นประณีต สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาและทุกขเวทนาเป็นสัญญาชั้นต่ำ สัญญาที่สัมปยุตด้วย อทุกขมสุขเวทนาเป็นสัญญาชั้นประณีต สัญญาของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นสัญญาชั้นต่ำ สัญญาของผู้เข้าสมาบัติเป็นสัญญาชั้นประณีต สัญญาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสัญญาชั้นต่ำ สัญญาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสัญญาชั้นประณีต

พึงทราบสัญญาชั้นต่ำ สัญญาชั้นประณีต โดยอาศัยเทียบเคียงสัญญานั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

[๑๙] **สัญญาไกล** เป็นไฉน

สัญญาที่เป็นอกุศลเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นกุศลและอัพยาगत สัญญาที่เป็นกุศลและอัพยาगतเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นอกุศล สัญญาที่เป็นอกุศลเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นอกุศลและอัพยาगत สัญญาที่เป็นอกุศลและอัพยาगतเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นอกุศล สัญญาที่เป็นอัพยาगतเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นกุศลและอกุศล สัญญาที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นอัพยาगत สัญญาที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนาเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุข เวทนาและอทุกขมสุขเวทนาเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่สัมปยุตด้วย

¹⁰ สัญญาที่เกิดแต่ปฏิขสัมผัส หมายถึงความสัมผัสถูกต้องกันแห่งรูปที่กระทบกันได้ เช่นจักขุประสาทกระทบกับรูปารมณ์ เป็นต้น (อภิ.วิ.อ. (บาลี) ๑๗/๒๑)

ทุกขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนาเป็น สัญญาไกล จากสัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนาเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่ สัมปยุตด้วยสุขเวทนาและทุกขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาและทุกขเวทนาเป็นสัญญาไกลจาก สัญญาที่สัมปยุตด้วย อทุกขมสุขเวทนา สัญญาของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นสัญญาไกลจากสัญญาของผู้เข้า สมาบัติ สัญญาของผู้เข้าสมาบัติเป็นสัญญาไกลจากสัญญาของผู้ไม่เข้าสมาบัติ สัญญาที่เป็นอารมณ์ของ อาสวะเป็นสัญญาไกลจากสัญญาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สัญญาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็น สัญญาไกลจากสัญญาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ นี้เรียกว่า สัญญาไกล

สัญญาไกล เป็นไฉน

สัญญาที่เป็นอกุศลเป็นสัญญาใกล้กับสัญญาที่เป็นอกุศล สัญญาที่เป็นกุศล เป็นสัญญาใกล้กับ สัญญาที่เป็นกุศล สัญญาที่เป็นอัพยาगतเป็นสัญญาใกล้กับสัญญาที่เป็นอัพยาगत สัญญาที่สัมปยุตด้วย ทุกขเวทนาเป็นสัญญาใกล้กับสัญญา ที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาเป็นสัญญา ใกล้กับสัญญา ที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา สัญญาที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนาเป็นสัญญาใกล้กับสัญญาที่ สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา สัญญาของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นสัญญาใกล้กับสัญญาของผู้ไม่เข้าสมาบัติ สัญญาของผู้เข้าสมาบัติเป็นสัญญาใกล้กับสัญญาของผู้เข้าสมาบัติ สัญญาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็น สัญญาใกล้กับสัญญาที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สัญญาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสัญญาใกล้กับ สัญญาที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ นี้เรียกว่า สัญญาใกล้

พึงทราบสัญญาไกล สัญญาใกล้ โดยอาศัยเทียบเคียงสัญญานั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

๔. สังขารชั้น

[๒๐] บรรดาชั้น ๕ นั้น **สังขารชั้น** เป็นไฉน

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง¹¹ คือ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต สังขาร ที่เป็นปัจจุบัน สังขาร ที่เป็นภายในตน สังขารที่เป็นภายนอกตน สังขารหยาบ สังขารละเอียด สังขารชั้นต่ำ สังขารชั้นประณีต สัญญาไกล หรือสัญญาใกล้ ประมวลย่อเข้าเป็นกองเดียวกัน นี้เรียกว่า สังขารชั้น

[๒๑] ในสังขารชั้นนั้น **สังขารที่เป็นอดีต** เป็นไฉน

สังขารเหล่าใดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศจากไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับแล้ว ถึงความดับ ลึนแล้ว ที่เกิดขึ้นปราศจากไปแล้ว ที่เป็นอดีต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอดีต ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่กาย สัมผัส เจตนาที่เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นอดีต

สังขารที่เป็นอนาคต เป็นไฉน

สังขารเหล่าใดยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นอนาคต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอนาคต ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ เจตนาที่เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นอนาคต

สังขารที่เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

สังขารเหล่าใดเกิดอยู่ เป็นอยู่ เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิด ขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้ง ขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นปัจจุบัน สงเคราะห์เข้ากับส่วนปัจจุบัน ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ เจตนาที่ เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นปัจจุบัน

¹¹ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้แก่ที่เป็นไปในภูมิ ๔ คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ และโลกุตตรภูมิ (อภิ.วิ.อ. (บาลี) ๒๐/๒๒)

เป็นอารมณ์ของอาสวะ สังขารที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นสังขารไกลจากสังขารที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เหล่านี้เรียกว่า สังขารไกล

สังขารใกล้ เป็นไฉน

สังขารที่เป็นอกุศลเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่เป็นอกุศล สังขารที่เป็นกุศลเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่เป็นกุศล สังขารที่เป็นอัพยาगतเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่เป็นอัพยาगत สังขารที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนาเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา สังขารที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนาเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา สังขารที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนาเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา สังขารของผู้ไม่เข้าสมาบัติเป็นสังขารใกล้กับสังขารของผู้ไม่เข้าสมาบัติ สังขารของผู้เข้าสมาบัติเป็นสังขารใกล้กับสังขารของผู้เข้าสมาบัติ สังขารที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่เป็นอารมณ์ของอาสวะ สังขารที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นสังขารใกล้กับสังขารที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เหล่านี้เรียกว่า สังขารใกล้

พึงทราบสังขารไกล สังขารใกล้ โดยอาศัยเทียบเคียงสังขารนั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

๕. วิญญาณชั้น

[๒๖] บรรดาชั้น ๕ นั้น **วิญญาณชั้น** เป็นไฉน

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง¹² คือ วิญญาณที่เป็นอดีต วิญญาณที่เป็นอนาคต วิญญาณที่เป็นปัจจุบัน วิญญาณที่เป็นภายในตน วิญญาณที่เป็นภายนอกตน วิญญาณหยาบ วิญญาณละเอียด วิญญาณชั้นต่ำ วิญญาณชั้นประณีต วิญญาณไกล หรือวิญญาณใกล้ ประมวลย่อเข้าเป็นกองเดียวกัน นี้เรียกว่า วิญญาณชั้น

[๒๗] ใน**วิญญาณชั้นนั้น** **วิญญาณที่เป็นอดีต** เป็นไฉน

วิญญาณใดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศจากไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับแล้ว ถึงความดับสิ้นแล้ว ที่เกิดขึ้นปราศจากไปแล้ว ที่เป็นอดีต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอดีต ได้แก่ จักขุวิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ และมโนวิญาณ นี้เรียกว่า วิญญาณที่เป็นอดีต

วิญญาณที่เป็นอนาคต เป็นไฉน

วิญญาณใดยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิด เฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นอนาคต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอนาคต ได้แก่ จักขุวิญญาณ ฯลฯ มโนวิญาณ นี้เรียกว่า วิญญาณที่เป็นอนาคต

วิญญาณที่เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน

วิญญาณใดเกิดอยู่ เป็นอยู่ เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้งขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นปัจจุบัน สงเคราะห์เข้ากับส่วนปัจจุบัน ได้แก่ จักขุวิญญาณ ฯลฯ มโนวิญาณ นี้เรียกว่า วิญญาณที่เป็นปัจจุบัน

[๒๘] **วิญญาณที่เป็นภายในตน** เป็นไฉน

วิญญาณใด ของสัตว์นั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตนหาและทิฏฐิยึดถือ ได้แก่ จักขุวิญญาณ ฯลฯ มโนวิญาณ นี้เรียกว่า วิญญาณที่เป็นภายในตน

¹² วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่วิญญาณที่เป็นไปในภูมิ ๔ คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ และโลกุตตรภูมิ (อภิ.วิ.อ. (บาลี)

วิญญาณใกล้ เป็นไฉน

วิญญาณที่เป็นอกุศลเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่เป็นอกุศล วิญญาณที่เป็น กุศลเป็น วิญญาณใกล้กับวิญญาณที่เป็นกุศล วิญญาณที่เป็นอัพยากฤตเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่เป็นอัพยาก ฤต วิญญาณที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนาเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา วิญญาณที่ สัมปยุตด้วยสุขเวทนาเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่สัมปยุตด้วยสุขเวทนา วิญญาณที่สัมปยุตด้วยอทุก ขม-สุขเวทนาเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่สัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา วิญญาณของผู้ไม่เข้าสมาบัติ เป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณของผู้ไม่เข้าสมาบัติ วิญญาณของผู้เข้าสมาบัติเป็นวิญญาณใกล้กับ วิญญาณของผู้เข้าสมาบัติ วิญญาณที่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่เป็นอารมณ์ ของอาสวะ วิญญาณที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะเป็นวิญญาณใกล้กับวิญญาณที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ นี้เรียกว่า วิญญาณใกล้

พึงทราบวิญญาณไกล วิญญาณใกล้ โดยอาศัยเทียบเคียงวิญญาณนั้น ๆ เป็นชั้น ๆ ไป

สุดตันตภาชนีย์ จบ